

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 659.3-027.21

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Ю. В. Нестеряк,

*доктор наук з державного управління, завідувач кафедри журналістики та нових медіа,
Інститут журналістики Київського університету імені Бориса Грінченка*

У статті на основі комплексного аналізу вжитих заходів щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки доводиться необхідність розробки сучасної стратегії державної інформаційної політики у сфері інформаційної безпеки і захисту національного інформаційного простору в умовах інформаційного протистояння, створення єдиного Інформаційного центру протидії ворожій пропаганді. Обґрунтована нагальна необхідність формування та активного функціонування єдиного національного регулятора в інформаційній сфері держави, діяльність якого була б спрямована на вироблення української національної інформаційної політики, інтелектуально кваліфіковане відбиття маніпуляційно-пропагандистських атак, формування у громадян України національно-патріотичних переконань, створення українського національного інформаційного простору – основи національної безпеки суспільства і держави.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційне протистояння, інформаційні загрози, маніпулювання інформацією.

Y. V. Nesteryak,

*Doctor Science in Public Administration, Head of the Department of Journalism and New Media,
Institute of Journalism of Borys Grinchenko Kyiv University*

IMPROVING STATE POLICY ON INFORMATION SECURITY OF UKRAINE IN THE INFORMATION CONFRONTATION

On the basis of a comprehensive analysis of the measures to protect the sovereignty and territorial integrity of Ukraine, ensuring its economic and information security have the need to develop strategies of modern state information policy in the field of information security and protection of the national information space in the information confrontation, creating a unified information center countering enemy propaganda.

The urgent need for the formation and active functioning of a unified national regulator in the information sphere of the state are justified, His activities should be aimed at developing the Ukrainian national information policy, intellectually qualified reflecting of manipulation and propaganda attacks, forming of national-patriotic beliefs among Ukrainian citizens and shaping of the Ukrainian national information space.

Key words: information security, information confrontation, information threats, manipulation of information.

Ю. В. Нестеряк,

*доктор наук государственного управления,
заведующий кафедрой журналистики и новых медиа,
Институт журналистики Киевского университета имени Бориса Гринченко*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОТИВОСТОЯНИЯ

В статье на основе комплексного анализа проведенных мероприятий по защите суверенитета и территориальной целостности Украины, обеспечения ее экономической и информационной безопасности обосновывается необходимость разработки современной стратегии государственной информационной политики в сфере информационной безопасности и защиты национального информационного пространства в условиях информационного противостояния, создания единого Информационного центра противодействия вражеской пропаганде.

Обоснована неотложная необходимость формирования и активного функционирования единого национального регулятора в информационной сфере государства, деятельность которого была бы направлена на выработку украинской национальной информационной политики, интеллектуально квалифицированное отражение манипуляционно-пропагандистских атак, формирование у граждан Украины национально-патриотических убеждений, создание украинского национального информационного пространства – основы национальной безопасности общества и государства.

Ключевые слова: информационная безопасность, информационное противостояние, информационные угрозы, манипулирование информацией.

© Нестеряк Ю. В., 2017

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями полягає у необхідності комплексного аналізу заходів щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки з метою визначення базових принципів проведення державної інформаційної політики в умовах інформаційної агресії. У контексті ескалації загроз, що постали перед Україною в інформаційній сфері, актуалізується проблема забезпечення проведення єдиної інформаційної політики та формування єдиного інформаційного простору на території держави.

Аналіз досліджень і публікацій із зазначеної проблеми підтверджує, що обґрунтуванню необхідності сучасної стратегії державної інформаційної політики у сфері інформаційної безпеки і захисту національного інформаційного простору в умовах інформаційного протистояння приділяють серйозну увагу відомі вітчизняні науковці, дослідники та експерти, зокрема А.Біденко [1], В.Гусаров [6], Д.Золотухін [2], М.Княжицький [9], О.Кузьмук [12], Р.Марутян [15], Г.Почепцов, Ю.Сиротюк [10], І.Стойко [12], В. Шкляр та багато інших. Зокрема, експерт з питань інформаційної безпеки Центру воєнно-політичних досліджень В.Гусаров [6] аналізує інформаційну кампанію в російських ЗМК, що супроводжує озброєний конфлікт на Сході України. Вітчизняний експерт А.Біденко [1] наполягає на необхідності створення в Україні єдиного Інформаційного центру протидії пропаганди тероризму, а медіа-експерт з питань інформаційної безпеки Д.Золотухін [2] пропонує створити громадську організацію “Громадський координаційний центр інформаційної безпеки України”. Заслужують на увагу ґрунтовні рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України вітчизняного дослідника Р.Марутяна [15] та ін.

Метою статті є наукове обґрунтування необхідності розробки сучасної стратегії державної інформаційної політики у сфері інформаційної безпеки і захисту національного інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки згідно з ч. 1 ст. 17 Конституції України є найважливішими функціями держави. Для гарантування інформаційної безпеки в Україні розроблено нормативно-правову базу, на якій і ґрунтується державна політика в цій сфері.

Ступінь критичності стану інформаційного простору держави, на переконання В.Гусарова, слід пов'язувати:

- із кількістю іноземних інформаційних суб'єктів;
- із потенціалом впливу інформаційного продукту того чи іншого суб'єкта;
- зі здатністю впливати на свідомість громадськості групою інформаційних суб'єктів [6].

Відповідно до Рішення РНБО України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності України” [14] і звернення Ради національної безпеки і оборони України № 242/2-5-1 Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення звернулася до об'єднань провайдерів програмної послуги: Спільки кабельного телебачення, Всеукраїнської асоціації операторів кабельного телебачення і телеінформаційних мереж, Асоціації “Укртелемережа”, Телекомунікаційної палати України, Асоціації “Західноукраїнська гільдія операторів кабельного телебачення”, Асоціації правласників та постачальників контенту, Асоціації телевізійно-інформаційних мереж Криму та керівництва кабельних операторів, таких як “Воля”, Укртелеком, “Тріолан”, “Датагруп”, “Фарлеп Інвест”, “Інформаційні технології”, “Віасат” та інших з вимогою припинити ретрансляцію у своїх мережах передач російських телеканалів “Россия 24”, ОРТ (Первый канал всемирная сеть), “РТР Планета”, “НТВ-Мир” [5].

Проте, на думку А.Біденка, закриття телевізійних ефірів не дасть ефекту без сучасної стратегії та доктрини інформаційної безпеки [1]. Відсутність в Україні єдиного Інформаційного центру протидії пропаганди тероризму за прикладом британського Центрального офісу інформації, який існував до 2011 р., не дає змоги створити дієву блокаду для терористичної інформації. “Сама тільки підтримка Європи не значить нічого, якщо ми не готові системно захищати свій інформаційний простір. Відповідний інститут мав би першочергово розробити нову доктрину інформаційної безпеки із залученням експертів та разом зі ЗМІ реалізувати її в найкоротші терміни”.

Цей центр, в ідеалі – на базі РНБО, мав би виконувати такі завдання:

- збирати інформацію та аналізувати пропаганду терористів із виробленням відповідних аргументованих відповідей;
- працювати з громадським сектором, формувати експертний пул, у тому числі з експертів зі Сходу України;
- піарити роботу державних органів;

- організувати централізовану роботу зі ЗМК, зокрема має бути повний доступ до всіх публічних очільників контртерористичних операцій;

- контролювати закриття ефірів для терористів, не допускати їх до ЗМІ;

- розробляти соціальну рекламу, спрямовану на підтримку населення і патріотизму;

- виконувати інші функції, спрямовані на ефективну протидію пропаганді терористів [1].

Необхідно розробити концепцію протистояння пропаганді відповідно до існуючих загроз, а саме:

- а) чітко вказувати винуватих у подіях;

- б) апелювати до законодавства;

- в) заспокоювати населення і пропонувати ефективні шляхи захисту;

- г) поширювати інформацію про злочини терористів проти мирного населення і про захист з боку державних органів;

- д) забезпечувати діалог із владою, демонструвати впевненість і успішність операцій тощо [1].

Принципи ведення державної інформаційної політики в умовах агресії свого часу запропонував відомий російський вчений А.Манойло у своїй монографії “Державна інформаційна політика в особливих умовах”, стверджуючи, що “інформаційно-психологічна війна – це і є бойові дії, сплановані відповідно до піар-сценаріїв, мета яких – не знищення живої сили і техніки супротивника, а досягнення бажаного піар-ефекту” [8, с. 159]. На думку В.Гусарова, Російська Федерація взяла цю теорію на озброєння і з успіхом для себе використовує її у своїй агресивній зовнішній політиці щодо України, Грузії та ін. [6]. Інформаційна кампанія в російських ЗМК, що супроводжує озброєний конфлікт на Сході України, слідуючи цій теорії, спрямована не тільки на свідомість росіян і українців, а й на громадян тих країн, які тією чи іншою мірою негативно ставляться до політичного курсу Кремля. Як результат, інформаційна складова агресії йде попереду, а військова або силова складова виходить на перший план тільки наприкінці. Саме така ситуація спостерігалася в Криму і на Донбасі.

Аналізуючи та оцінюючи контрпропагандистські зусилля України, фахівці Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України констатують їх відносну ефективність у площині більш-менш своєчасного дезавування негативного контенту, відзначаючи, що реагування мало несистемний, переважно ситуативний характер, яке пояснюється відсутністю в Україні цілісної загальнодержавної стратегії зовнішньополітичного інформування та протидії, майже повною відсутністю необхідних

засобів і фахівців відповідного рівня, якими оперує, наприклад, створена ще наприкінці 2005 р. російська корпорація Russia today [18].

Найбільш ефективним, на думку експертів, механізмом, що стримував агресивну кампанію (як на інформаційному, так і реальному рівні), стало використання громадської журналістики та максимально широке висвітлення того, що відбувається в режимі он-лайн. “В умовах, коли російська сторона намагалася створити виключно прийнятне для неї “постановочне” тло подій, онлайніві трансляції з місця подій із використанням інструментів типу “Stream-TV” дало змогу дезавуувати більшість провокаційних заяв, а в окремих випадках – запобігти провокаціям з боку озброєних людей” [18].

У зв’язку з поширенням Російською Федерацією недостовірної, неповної, упередженої інформації про Україну та намаганнями маніпулювати суспільною свідомістю в Україні й за її межами виконуючий обов’язки Президента України О.Турчинов підписав Указ “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України” № 449/2014 [13].

РНБО доручила Кабінету Міністрів України розробити законопроект щодо протидії інформаційній агресії іноземних держав, передбачивши, зокрема, визначення механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, у тому числі шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів, а також щодо запровадження для іноземних засобів масової інформації системи інформування та захисту журналістів, які працюють у місцях збройних конфліктів, вчинення терористичних актів, під час ліквідації небезпечних злочинних груп [17]. Крім того, Кабінет Міністрів України має опрацювати питання щодо створення національної захищеної операційної системи, національного антивірусного програмного забезпечення, спеціальних програмних і технічних засобів захисту державних інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційної мережі та медіа-холдингу для поширення у світі об’єктивних відомостей про суспільно-політичну ситуацію в Україні.

Також за участю Національного інституту стратегічних досліджень, Служби безпеки України, інших державних органів має бути розроблено проект нової Доктрини інформаційної безпеки України та окремих законопроектів про кібернетичну безпеку України, а також удосконалено систему формування та реалізації державної політики

у сфері інформаційної безпеки України шляхом внесення змін до законів України “Про основи національної безпеки України”, “Про інформацію”, “Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах”, “Про Службу безпеки України”, “Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України” та ін. [16].

Міністерству закордонних справ України доручено розробити порядок аналізу інформаційних матеріалів іноземних ЗМК, що мають представництва в Україні, з метою впровадження дієвого механізму акредитації журналістів, працівників ЗМК; ужити заходів для активізації міжнародного співробітництва з питань протидії негативним інформаційно-психологічним впливам та кібернетичній злочинності. СБУ, Держприкордонслужбі, Держміграційній службі необхідно вживати заходів у межах своєї компетенції під час вирішення питань, пов’язаних із перебуванням на території України іноземців та осіб без громадянства, зокрема журналістів, телеоператорів, інших працівників ЗМК, а також заходів щодо захисту національної безпеки в інформаційній сфері, охорони громадського порядку [16].

Народними депутатами України І.Стойком, О.Кузьмуком та Ю.Сиротюком розроблено та зареєстровано проект Закону України “Про засади інформаційної безпеки України” № 4949 [12]. Основною метою державної політики з питань інформаційної безпеки, на переконання авторів законопроекту, є захист інформаційного суверенітету, збереження духовних і культурних цінностей українського народу, розвиток його національної самоідентичності та цивілізаційної єдності, створення в Україні розвиненого інформаційного суспільства, національного інформаційного простору, перетворення України в інформаційно розвинену державу і повноправного учасника життєдіяльності європейської та міжнародної спільноти.

У Пояснювальній записці до законопроекту його автори стверджують, що актуальність прийняття спеціального закону, спрямованого на врегулювання засад державної політики та системи забезпечення інформаційної безпеки України зумовлена тим, що в 2014 р. на території Автономної Республіки Крим, крім перебування військового контингенту Російської Федерації, здійснювався інформаційно-психологічний тиск на населення України з боку засобів масової інформації вказаної іноземної держави, спостерігалася інформаційна експансія в національний інформаційний простір України, захоплювалися стратегічні об’єкти української телекомуніка-

ційної інфраструктури. Усе це відбувалося на тлі масованого і агресивного інформаційного наступу російської пропаганди, яка всупереч європейським стандартам у сфері засобів масової інформації намагалася розпалювати в Україні, зокрема в Криму, міжнародну ворожнечу та сепаратистські настрої, посягала на державний суверенітет і територіальну цілісність України [10].

Основними принципами забезпечення інформаційної безпеки України згідно з проектом Закону, зокрема, є:

- пріоритетність захисту прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері;
- своєчасність і адекватність заходів захисту життєво важливих національних інтересів України від реальних і потенційних загроз інформаційній безпеці;
- достовірність, повнота та неупередженість інформації;
- обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;
- гармонізація особистих, суспільних і державних інтересів, відповідальність усього українського народу за забезпечення інформаційної безпеки;
- розмежування повноважень, взаємодія та відповідальність державних і недержавних суб’єктів забезпечення інформаційної безпеки;
- пріоритетність розвитку національних інформаційних технологій, ресурсів, продукції та послуг;
- можливість задіяння в інтересах забезпечення інформаційної безпеки України систем і механізмів міжнародної та колективної безпеки [12].

Законопроектом пропонується створити центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом у сфері інформаційної безпеки – Національну комісію, що здійснює державне регулювання з питань інформаційної безпеки (далі – Нацкомісія інформбезпеки), яка підпорядковується Кабінету Міністрів України та підконтрольна Президентові України [12].

До основних завдань Нацкомісії інформбезпеки належать:

- участь у розробленні та забезпечення реалізації державної політики з питань інформаційної безпеки;
- моніторинг стану забезпечення інформаційної безпеки України та здійснення державного регулювання у цій сфері;
- координація діяльності державних органів з питань інформаційної безпеки [12].

Проте згідно з Висновком Головного науково-експертного управління Верховної Ради України

до законопроекту є чимало зауважень [3]. Зокрема, Конституція України не передбачає створення центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом за рішеннями Верховної Ради України, як це передбачено в законопроекті. Такий орган може бути створений лише Кабінетом Міністрів України. Отже, чимало положень законопроекту потребують доопрацювання і уточнення з метою їх узгодження з іншими законодавчими актами з питань інформаційної безпеки і боротьби з комп'ютерною злочинністю та наповнення конкретним нормативним змістом.

Поки доопрацьовується цей законопроект, Д.Золотухін вважає, що необхідно вже сьогодні робити серйозні кроки із просування українських ідей в інформаційному просторі, пропонуючи створити громадську організацію – “Громадський координаційний центр інформаційної безпеки України”, який вибудовуватиме “певну платформу для систематизації і координації роботи в інформаційному просторі з відстоювання інтересів України”. Ключовим напрямом роботи Громадського координаційного центру, на його думку, має стати “трансляція нашої позиції, пояснення, що насправді відбувається”, для, зокрема, громадян Росії, “які більш-менш нейтрально ставляться до України і готові отримувати об'єктивну інформацію” [2].

Серед основних напрямів діяльності Громадського координаційного центру – робота в східних регіонах України. Важливою у цьому напрямі видається реалізація Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва проекту “Інформаційна безпека в контексті українсько-російської кризи: технології, інструменти, можливості протидії”, який передбачав низку заходів у різних регіонах України. Зокрема, зустрічі та обговорення на цю тему були проведені з представниками громадського сектору, місцевих органів влади, викладачів, студентів і ЗМК в Харкові, Одесі, Луганську, Донецьку, Херсоні, Николаєві та Києві [7].

Народний депутат України М.Княжицький, будучи переконаним, що “саме на приховану пропаганду ворожих Україні ідей припадає значна частка відповідальності за те, що ряд громадян України готові підтримувати тероризм, чинять перешкоди антитерористичним заходам, паплюжать українські державні символи тощо”, зареєстрував законопроект № 4443а “Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України” [11], пропонуючи на законодавчому рівні заборонити розповсюдження фільмів і серіалів, у яких міститься популяризація російських правоохорон-

них органів і військ та популяризуються цінності кримінальної субкультури [9].

Законопроект передбачає додати до Закону України “Про кінематографію” ст. 15-1, яка забороняє розповсюдження таких фільмів і встановлює штраф за кожен випадок такого розповсюдження в розмірі від 10 до 50 мінімальних заробітних плат [11]. Зазначені в цій статті обставини стають однією з підстав для відмови у видачі державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів (прокатного посвідчення).

Водночас М.Княжицький пропонує вказати в Законі України “Про телебачення і радіомовлення” про недопущення використання телерадіоорганізацій для розповсюдження заборонених фільмів і серіалів, а також покласти контроль за цим на Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення [9]. У разі виявлення ознак порушень, Нацрада застосовує до мовників санкції, а також складає про це відповідний акт та передає його центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері кінематографії для вжиття заходів, передбачених законодавством.

Варто погодитися з рекомендаціями Р.Марутяна щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України, який, зокрема, пропонує доручити:

- Кабінету Міністрів України створити єдиний державний орган для контролю та державного регулювання сфери інформаційної безпеки;
- Службі безпеки України провести оцінку вразливості об'єктів можливих терористичних посягань щодо кіберзагроз;
- Міністерству внутрішніх справ України посилити охорону обласних державних телерадіокомпаній, особливо у Николаївській, Херсонській, Одеській, Донецькій, Луганській, Харківській областях та м. Києві;
- Міністерству оборони України організувати медіа-супровід проведення АТО, забезпечивши журналістам (насамперед іноземним) їх постійне перебування на місці бойових дій;
- Міністерству закордонних справ України посилити роботу з представниками української діаспори та об'єднань українців за кордоном з метою поширення об'єктивної інформації та спростування дезінформації про ситуацію в Україні;
- Державному комітету телебачення і радіомовлення України забезпечити контроль за об'єктивним та своєчасним висвітленням подій, що відбуваються в нашій державі, усіма підприємствами, установами та організаціями,

що належать до сфери його управління (зокрема “Всесвітня служба “Українське телебачення і радіомовлення”, “Перший ukraine” та “Укрінформ”) [15].

В умовах ескалації загроз, що постали перед Україною в інформаційній сфері, на погляд Р.Марутяна, актуалізується проблема забезпечення проведення єдиної інформаційної політики та формування єдиного інформаційного простору на території держави [15]. Інформаційні месиджі від представників органів державної влади мають сприйматися як офіційна позиція України щодо всіх подій, які відбуваються в контексті російсько-українського протистояння. Ця позиція має бути лаконічно сформульованою, чіткою і зрозумілою.

У сучасних умовах антиукраїнської інформаційної агресії існує нагальна необхідність у формуванні та активному функціонуванні єдиного національного регулятора в інформаційній сфері держави, діяльність якого була б спрямована на вироблення української національної інформаційної політики, інтелектуально кваліфіковане відбиття маніпуляційно-пропагандистських атак, формування у громадян України національно-патріотичних переконань, створення українського національного інформаційного простору – основи національної безпеки суспільства і держави.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Найважливіше завдання

на етапі інформаційного протистояння є використання можливостей засобів масової комунікації з метою введення в оману потенційного супротивника, дискредитації його військово-політичного керівництва та лідерів, обмеження інформаційно-пропагандистської діяльності супротивника аж до організації інформаційної блокади.

Стратегія державної інформаційної політики у сфері інформаційної безпеки і захисту національного інформаційного простору в умовах інформаційного протистояння, на наше переконання, повинна включати в себе:

- захист національних інформаційних ресурсів та інформаційного суверенітету;
- спроможність держави нейтралізувати чи послабити дію внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз;
- захист від маніпулювання інформацією та протидію негативним інформаційним впливам на індивідуальну і суспільну свідомість;
- формування у громадян України національно-патріотичних переконань.

Темою подальших досліджень може стати аналіз пріоритетних напрямів удосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки, інформаційного суверенітету та протидії сучасним негативним інформаційним впливам на індивідуальну і суспільну свідомість.

Список використаних джерел

1. Біденко А. Доктрина інформаційної безпеки для України [Електронний ресурс] / А. Біденко. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/18/7022849/?attempt=1>.
2. В Україні створюють центр інформаційної безпеки для боротьби з російською пропагандою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vikna.if.ua/news/category/ua/2014/07/19/19795/view>.
3. Висновок Головного науково-експертного управління 19.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123.
4. Восточный фронт. Информационно-психологическая или смысловая война [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://sprotyv.info/ru/news/1432-vostochnyy-front-informacionno-psihologicheskaya-ili-smyslovaya-voyna>.
5. Заклик Національної ради до провайдерів програмної послуги і кабельних операторів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nrada.gov.ua/ua/news/radanews/22015.html>.
6. Информационная независимость Украины. Ч. II [Электронный ресурс]. – Режим доступа:

References

1. Bidenko, A. (2014), “Information Security Doctrine for Ukraine”, available at: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/18/7022849/?attempt=1> (Accessed 10 November 2016).
2. (2014), “Ukraine creates information security center to combat Russian propaganda”, available at: <http://vikna.if.ua/news/category/ua/2014/07/19/19795/view> (Accessed 08 November 2016).
3. (2014), “The conclusion of the Main Scientific Expert Department 19.06.2014”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123 (Accessed 12 November 2016).
4. “Eastern front. Information-psychological or semantic war”, available at: <http://sprotyv.info/ru/news/1432-vostochnyy-front-informacionno-psihologicheskaya-ili-smyslovaya-voyna> (Accessed 15 November 2016).
5. “Call of the National Council for program service providers and cable operators”, available at: <http://nrada.gov.ua/ua/news/radanews/22015.html> (Accessed 15 November 2016).
6. “Information independence of Ukraine. Part II”, available at: <http://sprotyv.info/ru/news/1401-informacionnaya-nezavisimost-ukrainy-chast-ii> (Accessed 15 November 2016).

- <http://sprotyv.info/ru/news/1401-informacionnaya-nezavisimost-ukrainy-chast-ii>.
7. Інформаційну війну не програно [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nrada.gov.ua/ua/news/radanews/22141.html>.
 8. Манойло А. В. Государственная информационная политика в особых условиях : монография / А. В. Манойло. – М. : МИФИ, 2003. – 388 с.
 9. Микола Княжицький хоче законом заборонити трансляцію російських пропагандистських фільмів і серіалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/pravo/2014-08-11/96843>.
 10. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про засади інформаційної безпеки України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123.
 11. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51909.
 12. Проект Закону про засади інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123.
 13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квіт. 2014 р. “Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України” [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 21 трав. 2014 р. № 449/2014. – Режим доступу: <http://www.prezident.gov.ua/documents/17588.html>.
 14. Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності [Електронний ресурс] : рішення РНБО від 01 берез. 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-14>.
 15. Рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=198%3A2014-08-13-12-55-48&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk.
 16. РНБО хоче посилити захист інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.medialaw.kiev.ua/news/media/2585/>.
 17. Турчинов підписав Указ про інформаційну безпеку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/kontent/2014-05-01/93243>.
 18. Щодо інформаційно-психологічної складової агресії Російської Федерації проти України (за результатами подій 1–2 берез. 2014 р.) [Електронний ресурс] : аналіт. зап. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1476/>.
 7. “Information warfare is not lost”, available at: <http://www.nrada.gov.ua/ua/news/radanews/22141.html> (Accessed 20 November 2016).
 8. Manojlo, A.V. (2003), *Gosudarstvennaja informacionnaja politika v osobyh usloviyah: monografija* [State information policy in special circumstances: monograph], MIFI, Moscow, Russian Federation.
 9. (2014), “Mykola Knyazhytskyy wants the law to ban the broadcast of Russian propaganda films and TV series”, available at: <http://www.telekritika.ua/pravo/2014-08-11/96843> (Accessed 20 November 2016).
 10. The Official Cite of the Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “The explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Principles of Information Security of Ukraine”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123 (Accessed 10 November 2016).
 11. The Official Cite of the Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Draft Law on Amendments to Some Laws of Ukraine on television and radio space of Ukraine information protection”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51909 (Accessed 10 November 2016).
 12. The Official Cite of the Verkhovna Rada of Ukraine (2014), “Draft Law on Principles of Information Security of Ukraine”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51123 (Accessed 10 November 2016).
 13. The President of Ukraine (2014), Decree “On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from April 28, 2014 “On measures to improve the formation and implementation of state policy in the field of information security of Ukraine” as of 21 May 2014 № 449/2014, available at: <http://www.prezident.gov.ua/documents/17588.html> (Accessed 12 November 2016).
 14. The Official Cite of the National Security and Defense Council of Ukraine (2014), Decision “On urgent measures to ensure national security, sovereignty and territorial integrity” as of 1 March 2014, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-14> (Accessed 12 November 2016).
 15. (2014), “Recommendations for improving information security policy of Ukraine”, available at: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=198%3A2014-08-13-12-55-48&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk (Accessed 20 November 2016).
 16. “National Security and Defense Council of Ukraine wants to strengthen the protection of information security Ukraine”, available at: <http://www.medialaw.kiev.ua/news/media/2585/> (Accessed 17 November 2016).
 17. (2014), “Turchynov signed a decree on information security of Ukraine”, available at: <http://www.telekritika.ua/kontent/2014-05-01/93243> (Accessed 17 November 2016).
 18. The Official Cite of the National Institute for Strategic Studies (2014), “As for information-psychological component of Russian aggression against Ukraine (according to the events 1-2 Mar. 2014). Analytical note”, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1476/> (Accessed 17 November 2016).